
Dobos Imre

DSc, a Budapesti Műszaki és
Gazdaságtudományi Egyetem
egyetemi tanára

E-mail: dobos@kgt.bme.hu

Michalkó Gábor

DSc, a Budapesti Corvinus
Egyetem egyetemi tanára,
az MTA CSFK Földrajztudomá-
nyi Intézet tudományos tanács-
adója

E-mail: [gabor.michalko@uni-
corvinus.hu](mailto:gabor.michalko@uni-corvinus.hu)

Novák Erzsébet

DSc, a Budapesti Corvinus
Egyetem professor emeritája

E-mail: [erzsebet.novaky@uni-
corvinus.hu](mailto:erzsebet.novaky@uni-corvinus.hu)

**Szerzői megjegyzések
Szentes Tamás „Reflexiók
egy hatalmas munkát
követelő vizsgálat adatainak
értékelhetőségére” című
dolgozatához**

Megtisztelő, hogy *Szentes Tamás* akadémikus időt szentelt dolgozatunk áttekintésére, és jelentős terjedelemben fogalmazta meg markáns véleményét. A felvetéseivel kapcsolatos észrevételeinket reflexióink sorrendjében tesszük meg. Tétéles megjegyzéseink előtt azonban elengedhetetlennek tartjuk annak körvonalazását, hogy mi mit tekintettünk kiindulási pontnak a habilitáció funkcióját illetően.

A habilitáció intézménye a német orientációjú felsőoktatás sajátosságaira vezethető vissza. A német rendszerben a promóció (promotion) a címet megszerezni kívánó kutatói képességeit méri, de nem mond arról semmit, hogy a jelölt tud-e oktatni. Az oktatási képességet (venia legendi) egy adott tudományos területen a habilitáció (habilitation) méri. A habilitációhoz egy habilitációs dolgot is be kell mutatni Németországban, Ausztriában és Svájcban egyaránt (e helyen eltekintünk a lengyel,

a cseh és a szlovák gyakorlattól, mert azok hasonlatosak a német kultúrkörhöz). A promóció-habilitáció kettős, tehát mást-mást mér. Korábban Németországban csak az lehetett professzor, aki rendelkezett habilitációval, mára ez a szigorú rendszer már valamelyest enyhült. A német szabályozás szerint a két fokozat megszerzése között legalább három évnek kell eltelnie. Így tehát valaki akár már a harmincas éveinek elején is professzorrá válhat, ha az egyetem ajánlására az adott tartomány kultuszminisztere kinevezi. Összegezve: a habilitációban a kutatási eredmények mellett már az oktatási teljesítményt is figyelembe veszik. Az angolszász terület nem ismeri a habilitáció intézményét, ha valaki megszerzi a PhD-fokozatot, az illetőnek az akadémiai karriere érdekében ezután már csak a kutatásra kell koncentrálnia.

A habilitáció tehát nemcsak a kutatási, hanem az oktatási kiválóságot is hivatott mérni. Felmerül ugyanakkor a kérdés, hogy milyen kritériumok teljesítésével engedjük a jövő egyetemi tanárait a habilitációs eljárásuk megkezdéséhez. Megkerülhetetlen adminisztratív szabályozás, hogy a PhD megszerzése után minimum öt évvel kezdhető el a habilitációs eljárás, viszont a jogszabályalkotó nem fogalmaz meg a kiválóságra vonatkozó feltételeket (mint például magas szintű, nemzetközileg is elismert publikációs teljesítmény). A Szentes Tamás által véleményezett dolgozatunkban arra tettünk kísérletet, hogy a habilitáció egyik alappilléret jelentő tudományos kiválóság minimumkövetelményéhez adjunk számszerűsíthető információt, amint az MTA IX. osztály is megfogalmaz minimumkövetelményeket az MTA doktora cím elnyerését célzó eljárás megindításához. Az akadémiai követelményrendszert nem vettük át automatikusan, és nem igazítottuk ahhoz az elvárásokat, mert nem kívántuk erősíteni az egyes tudományterületeken már bevett gyakorlatot, miszerint a habilitációhoz gyakorlatilag megkövetelik a nagydoktori címet. Szentes Tamás ugyanakkor felrója, hogy a habilitációs minimumkövetelmények megállapításánál nem gondoltunk az oktatási elvárásokra. Dolgozatunk valóban nem foglalkozott az oktatói teljesítmény mérésével, mert annak elemzése abszolút kívül esett vizsgálatunk célkitűzésein. Ugyanakkor meg kell jegyeznünk, hogy a BCE (Budapesti Corvinus Egyetem) EDT (Egyetemi Doktori Tanács) elé terjesztettük az ilyen irányú javaslatainkat is, és mivel a tudományos teljesítmény meghatározása volt az elsődleges feladatvállalás, ezért az oktatói kiválóság kritériumrendszerét nem említettük meg cikkünkben.

A habilitált doktor cím elnyerése nemcsak az egyéni érvényesülés szempontjából, hanem az egyes tanszékek, az intézetek és a karok, mi több, az egyetemek egymás közötti versenyében is létfontosságú. A habilitáltakból előbb-utóbb egyetemi tanár válik, a köztársasági elnök által adományozott cím és a rektor biztosította beosztás a felsőoktatási kiválóság megtestesítője. A szabályozás, a minimumfeltételek megfogalmazása nem csupán intézményi, hanem össztársadalmi érdek is, mivel a hazai felsőoktatás csak akkor tudja megőrizni nemzetközi versenyképességét, ha az egyetemek vezető oktatói rendelkeznek a legkiválóbb kutatási eredményekkel és az azokat tükröző publikációkkal.

Szentes Tamás bírálatának egyes pontjaira adott válaszunkat a következőben összegezzük.

1. *Érdemes volt-e az elemzéseinket elvégezni?* Igen, mivel valamilyen számszerű vizsgálat mindenképpen alapját kell, hogy képezze a habilitációs sarokszámok megállapításának. Ez azért is fontos, mert a jövő nemzedékének ez fogódzót is nyújt ahhoz, hogy mit kell elvégeznie, milyen publikációs stratégiát kell követnie ahhoz, hogy a habilitációs eljárást egyáltalán elkezdhesse. Célunk nem egy optimális követelményrendszer összeállítása volt (hiszen világosan látjuk, hogy ilyen nem létezik), hanem csak egy iránymutatás, amelyet a BCE EDT véleményezett. Ebben a folyamatban mi csupán döntés-előkészítők és nem döntéshozók voltunk. Ennek a döntés-előkészítési folyamatnak a részeredményeit tettük nyilvánossá a Magyar Tudomány 2016. novemberi számában (*Dobos–Michalkó–Nováky* [2016]).

2. A következő észrevétel *az általunk használt adatállomány* struktúráját érinti. Tisztában vagyunk azzal, hogy az MTMT (Magyar Tudományos Művek Tára) adatállomány táblázatait bizonyos fenntartásokkal kell kezelni, de az mindenképpen megállapítható, hogy jelenleg az MTMT a legalkalmasabb forrás a tudományos teljesítmények mérésére, különösen a jelöltek teljesítményének az összehasonlítására. Elemzésünket nemcsak az általános (összefoglaló) táblázattal, hanem az MTA IX. osztály táblázatával is elvégeztük, így összehasonlíthatóvá vált a szűkítés eredménye. Úgy láttuk, hogy a két táblázat nem adott túlságosan eltérő eredményt, hacsak azt nem, hogy a IX. osztály táblázata lehetővé teszi a habilitált teljesítményének az osztály elvárásaihoz jobban illeszkedő megfeleltetését.

3. *Érdemes a kétféle táblázat struktúráját* elsődleges szempontnak tekintenünk. Szentes Tamás megjegyzi, hogy a könyveket és monográfiákat, mint fontos teljesítményindikátorokat hátrább soroljuk a tudományos közleményekkel, különösen a folyóiratcikkekkel szemben. A látszólagos hátrább sorolásnak az az oka, hogy az összefoglaló táblázatokból így tudtuk az adatokat átemelni, másrészt a IX. osztály honlapján (<http://mta.hu/doktori-tanacs/a-ix-osztaly-doktori-kovetelmenyrendszer-105380>), a GDMB (Gazdálkodástudományi Doktori Minősítő Bizottság) követelményrendszerében az akadémiai doktori eljárás megindításához nem írnak elő monográfiát, szakkönyvet, mint az eljárás elkezdéséhez elengedhetetlenül szükséges minimumkövetelményt (lásd a 22. oldalt). Ezzel szemben például az Állam- és Jogtudományi Bizottság 60 pontnyi értékben kötelezi a jelöltet ilyen jellegű könyvek megírására az eljárás megkezdéséhez. Nem hanyagoltuk el a könyveket, a monográfiákat, csak az általunk javasolt rendszerben az MTA IX. osztály GDMB követelményrendszerét juttattuk érvényre. Ennek természetes következménye, hogy a folyóiratcikkekre elnyerhető pontszám felértékelődik, sőt a nemzetközi listás folyóiratcikkek hangsúlyosabbakká is válnak.

4. Szentes Tamás nehezményezi *az MTMT-ben meglevő halmozódások* figyelmen kívül hagyását is, amellyel azért nem foglalkoztunk, mert a halmozódás kiszűrésére

nem volt, és a mai napig sincs alkalmas algoritmusunk. A személyre szabott és a habilitáció évéig tartó szűrést a BCE könyvtárának munkatársai végezték, ugyanis nekik van jogosultságuk a szükséges mélységű szűrés elvégzéséhez. A könyvtáros kollégák számára ez többhetes külön munkát jelentett. A többszerzőség személyre bontásával járó feladat mennyisége megakadályozhatta volna bármely elemzés elvégzését, de különösen a döntés-előkészítésre történő érdemi felhasználást. Természetesen a megfelelő anyagi és személyi feltételek megléte esetén szívesen elvégezzük a javasolt elemzéseket.

5. Bírálónk megjegyzi továbbá, hogy *csak aktív (tehát foglalkoztatott) habilitáltakat vontunk be* a vizsgálatunkba. Ennek az az oka, hogy az a követelményrendszer, amelyet a tudományos környezet elvár a habilitálni kívánóktól, az elmúlt húsz évben lényegesen megváltozott. Amíg az 1990-es évek elején nem volt elvárás bekapcsolódni a nemzetközi tudományos életbe, addig ez mára lényegi kívánalommmá vált. Ezt és az ehhez hasonló hatásokat akartuk az adatbázis szűkítésével kiszűrni.

6. Szentes Tamás „*elképesztő félreértésnek*” nevezi az impaktfaktor megítélésével kapcsolatos megállapításunkat. Elolvasva és értelmezve az inkriminált szövegrészt, kiviláglik, hogy mi az impaktfaktorral kapcsolatban nem azt állítottuk, hogy a *Csaba–Szentes–Zalai szerzőhármas* tekintetében az impaktfaktorra, hanem azok utasítják el az impaktfaktor létjogosultságát, akiket tudományterületi, kutatási és publikációs sajátosságaik miatt ennek a mérőszámnak az alkalmazása kedvezőtlenül érint. *Csaba–Szentes–Zalai* 2014-ben a *Magyar Tudomány* hasábjain megjelent publikációjukban körültekintően elemzik az impaktfaktor előnyeit és hátrányait, amelyből arra következtettünk, hogy a mutató alkalmazása megosztja a tudományos társadalmat. Az impaktfaktort illetően egyetértünk azzal, hogy az csak a folyóiratok rangosságának egyik, de nem kizárólagos mutatója, amely közvetlenül nem vonatkozatható hivatkozásként a szerző cikkére. A tudományos eredmények hatása pedig semmi esetre sem korlátozódik a hivatkozások számára, de az azon kívüli befolyás objektív mérése pillanatnyilag nem megoldott.

7. Összegzésként hangsúlyozzuk, hogy egyetértünk Szentes Tamás ama véleményével, hogy helyes lett volna az e területen kevésbé tájékozott olvasók figyelmét hangsúlyosabban felhívni arra, hogy az MTMT-adatállomány táblázatait fenntartásokkal kell kezelni. Hanyagságunk abból ered, hogy feltételeztük a vonatkozó kritikák szakmai körökben meglévő kellő ismeretét.

Ami a tudományos könyvek számának, a könyvrészletek és a konferenciakötevekben megjelent előadások számának összegzéséből, valamint az önálló, egyszerezős és többszerzős művek számának *összegzéséből adódó torzításokat illeti*, nem tudunk most mást tenni, mint hogy ígéretet teszünk, mihelyest rendelkezésre állnak a kutatás folytatásának anyagi és személyi feltételei, vizsgálatainkat ismételten elvégezzük. Ezzel, reményeink szerint, választ kaphatunk arra is, hogy mekkora a jelzett problémából adódó torzítás, és a tudományos könyvek jelentősége is helyére kerülhet.

Elfogadjuk Szentes Tamásnak azt a megállapítását, hogy *a tananyagfejlesztés és a tudományos tankönyvek írása* nemcsak az „oktatási elvárások” szempontjából, hanem *a tudományos teljesítmények megítélésében is értékelendő*. Következő vizsgálatunkban természetesen erre is figyelemmel leszünk.

*

Köszönjük Szentes Tamás észrevételeit, kiegészítéseit, amelyekkel előre viszi a tudományos teljesítmény mérésének aktuálisan fontos kérdéskörét. Reméljük, hogy válaszuk megértésre talál, és számíthatunk akadémikus úr további figyelmére és együttműködésére.

Örömteli, hogy Szentes Tamás észrevételei nem a tanulmány lényegét, a már habilitáltak teljesítményének többváltozós statisztikai módszerekkel történő elemzését érintik. Ebből arra következtetünk (reméljük nem tévesen), hogy az alapvetően statisztikai tárgyú, egy társadalomorientált probléma matematikai kihívásainak áthidalására fókuszáló tanulmányunk elérte célját, érdemi vitát generálni a habilitációs követelmények pontosítása, explicitté tétele érdekében.

Irodalom

- CSABA L. – SZENTES T. – ZALAI E. [2014]: Tudományos-e a tudánymérés? Megjegyzések a tudánymetria, az impaktfaktor és az MTMT használatához. *Magyar Tudomány*. 175. évf. 4. sz. 446–447. old.
- DOBOS I. – MICHALKÓ G. – NOVÁKY E. [2016]: Miért nincs királyi út a habilitáció publikációs követelményeinek meghatározására? *Magyar Tudomány*. 177. évf. 11. sz. 1379–1390. old.
- DOBOS I. – MICHALKÓ G. – NOVÁKY E. [2017]: Habilitáltak publikációs adatainak vizsgálata többváltozós statisztikai módszerekkel. *Statisztikai Szemle*. 95. évf. 7. sz. 669–691. old. <http://dx.doi.org/10.20311/stat2017.07.hu0669>